בשנים ואיתא להא ואיתא להא וניעבדו תלתין אמין בבנין ואידך ניעביד פרוכת כי קאי תלתין אמהתא נמי אגב תקרה ומעזיבה (א) הוה קאי בלא תקרה ומעזיבה לא הוה קאי וליעביד מה דאפשר בבנין וליעביד אידך פרוכת אמר אביי גמירי אי כולהו בבנין אי כולהו בפרוכת אי כולהו בבנין ממקדש אי כולהו בפרוכת ממשכן איבעיא להו הן וסידן או דילמא הן בלא סידן אמר ר"נ בר יצחק מסתברא הן וסידן דאי ס"ד הן בלא סידן ליתנייה לשיעוריה אלא לאו ש"מ הן וסידן לא לעולם אימא לך הן בלא סידן וכיון דלא הוי טפח לא תני והא קתני (ב) בלבינין זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה התם חזי לאיצטרופי ת"ש הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של ג' טפחים התם ברברבתא דיקא נמי דקתני של שלשה טפחים מכלל דאיכא זוטרא ש"מ: אמר רב חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי איכא דאמרי משום פשיעותא ואיכא דאמרי משום צלויי מאי בינייהו איכא בינייהו דאיכא (בי כנישתא אחריתי) מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא בסיתווא (ג) ובנו בי סיתווא בקייטא א"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומחתי מאי אמר ליה דילמא מיתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו שריגי ליבני והדרי הודרי ומחתי כשורי מאי א"ל זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים מזבני ויהבי להו א"ה אפי' בנו נמי אמר ליה דירתיה דאינשי לא מזבני ולא אמרן אלא דלא חזי בה תיוהא אבל חזי בה תיוהא סתרי ובני כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בבנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייל לפוריי' להתם ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש והאמר רב חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא אי בעית אימא תיוהא חזא ביה איבעית אימא מלכותא שאני דלא הדרא ביה דאמר שמואל אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה הורדוס עבדא דבית חשמונאי הוה נתן עיניו באותה תינוקת יומא חד (ד) שמע ההוא גברא בת קלא דאמר כל עבדא דמריד השתא מצלח קם קטלינהו לכולהו מרותיה ושיירה לההיא ינוקתא כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה סליקא לאיגרא (ה) ורמא קלא אמרה כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא דלא אישתיירא מינייהו אלא ההיא ינוקתא וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא טמנה שבע שנין בדובשא איכא דאמרי בא עליה איכא דאמרי לא בא עליה הא דטמנה ליתוביה ליצריה ודאמרי לה לא בא עליה האי דטמנה כי היכי דנאמרו בת מלך נסב אמר מאן דריש מקרב אחיך תשים עליך מלך רבנן קם קטלינהו לכולהו רבנן שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה

אהדר

בשנים. בית ראשון עמד ד' מאות ועשר ובית שני ד' מאות ועשרים: **אגב תקרה ומעזיבה.** שהעלייה היתה נתונה עליו ומעזיבה של טיט טרכסם על גבה וכובד המשא מעמיד הכותל שלא יטה לצדדין הלכך במקדש שני שלא היה כותל ל' מגיע לעלייה לא יוכל לעמוד: **הן וסידן או הן בלא סידן.** הני שיעורי דמתני' עם עובי הטיח קא חשיב להן או דילמא מקום האבנים הוי בפותיא לבד טיח הסיד: **והא קתני טפחיים ומחצה.** אלמא חצי טפח נמי חשיב: **חזי לאיצטרופי.** של זה ושל זה מצטרפין לטפח: **הקורה שאמרו.** לענין הכשר מבוי: **ג' טפחים.** אלמא ג' טפחים דקתני לגבי' מתני' גבי לבינין דקתני זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה הן בלא סידן קאמר דהא לבינה לחודה שלשה טפחים: **התם ברברבתא.** ומתני' בזוטרתא דעם סידן לא הוו אלא ג' טפחים: **משום פשיעותא.** דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי: **משום צלויי.** כל זמן הבנין: **כי קייטא בסיתווא.** בית הכנסת היה להם לימות החורף נמוך בכתלים רחבים וחלונות מועטין מפני הצינה ובימות החמה בית הכנסת אחר שאויר שולט בו: **זוזי.** לצורך בית הכנסת החדש ומונחים ביד הגבאי מי איכא למיחש לפשיעות או לא: **שריגי ליבני.** מסודרים הלבינים זה על גב זה ומזומנין לתתן בבנין: **הדרי הודרי.** משופין ומתוקנין ריסיטי הגג קיברונ"ש: **כי בנו נמי.** בי כנישתא חדתא לא נסתרוה לעתיקא דדילמא מתרמי פדיון שבויין ומזבני ליה: **ולא אמרן.** דלא ליסתרוה לעתיקא: **אלא דלא חזו ביה תיוהא.** ביקוע שיהא מזומן ליפול: **עייליה לפורייה התם.** כדי שלא יתעצלו בבנינו שהחמה והגשמים מצערין אותו: **שפכי.** מרזבין: **היכי אסביה עצה להורדוס.** כדאמרי' לקמן בשמעתין [ד.] וכתובה היא ביוסיפון בן גוריון:

אהדר

אמר אביי גמירי. השתא לא צריך לשנויא קמא: **מכלל דאיכא זוטרתי.** ואת"ת ודילמא מכלל דאיכא רברבתא ומה דיקא הוא זה ותירץ ר"י דאם אין פחות משלשה אבל גדולות יש א"כ בכדי נקט חצי לבינה של ג' טפחים דלא הוה צריך למתני אלא והאריח חצי לבינה ותו לא וממילא הייתי משער בקטנה הואיל ולא מפרש שיעורא: **הג"ה** כי קייטא וכי סיתווא הוי כמו איכא תיוהא ושרי ואם שתי בתי כנסיות היו בב' מקומות של קייטא ושל סיתווא איירי כגון דחזו בה תיוהא ועוד נראה כיון דיש שם בהכ"נ אחר אין לחוש אם לא יבנו זאת והא דקאמר דאיכא דוכתא לצלויי היינו שאין בהכ"נ ועוד מחמת קור וחום אין לחוש שמא יפשעו או בזמן גדול כל כך אין לחוש. ע"כ הגה"ה: **אי הכי כי בנייה נמי.** פירוש עד שיתפללו בה: **ועייליה לפורייה להתם.** ותימה והא אמרת בתי כנסיות אין ישנים בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי ואין לתרץ משום דבבבל הוי ואמר רב אסי בפ' בתרא דמגילה (דף כח: ושם ד"ה בתי) בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויות ופ"ה התם נפקא מינה לענין הא דקתני לעיל אין אוכלין בהן ואין שותים בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובשל בבל מותר דהא קאמר התם בתר הכי רבינא ורב אדא הוו קיימי ושיילי שמעתא מרבא אתא זילחא דמטרא עלייהו ועיילי לבי כנישתא ולא משום מטרא אלא משום דשמעתא בעי צילותא והשתא והלא בהכ"נ של בבל היה והיו יכולין ליכנס בה מפני המטר וי"ל דלאו ממש לבהכ"נ עיילה לפוריי' אלא בסמוך לבהכ"נ במקום שהאורחין רגילין לישן שם ולאכול כדאמרינן בע"פ (פסחים דף קא. ושם ד"ה דאכלי) ושמואל למה לי' לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא והא דאמר דעל תנאי הן עשויין מפרש ר"י לענין שאם יחרבו יעשו מהן מה שירצו לבד מקלות ראש כדאמרי' התם: **כל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא.** וכן הוא דהכי נמי אמר שמואל בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע:) ומכאן קשה על פ"ה באלו נאמרים (סוטה דף מא.) דאמר אמרו לו לאגריפס אחינו אתה ופ"ה התם שאמרו לו אחינו לפי שהיתה אמו מישראל דא"כ כיון דבני הורדוס נשאו ישראלית אמאי עבדא הוה הא שמואל גופיה אית ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בהחולץ (יבמות דף מה.) וי"ל שלא נשאו ישראלית וקראוהו אחינו אתה לפי שעבד אחינו [הוא] במצות: [וע"ע תוס' יבמות מה: ד"ה כיון דאמו] **מאן דריש מקרב אחיך רבנן.** דפשטי' דקרא לא משמע למעוטי עבד שהוא אחיך במצות אלא עובד כוכבים ורבנן דרשו (ב"ק פח.) ממובחר שבאחיך: **קטלינהו לכולהו רבנן.** לאו דוקא לכולהו דהא הוו בני בתירא שהיו נשיאים כשעלה הלל מבבל כדאמרינן בפסחים בפרק אלו דברים (דף סו.) והלל היה בפני הבית מאה שנה כדאמרינן בפרק קמא דשבת (דף טו.): ומלכות הורדוס היה בפני הבית ק"ג שנה כדאמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ט.):

שכל

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ב מהלכות שכנים הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנז:

יב ב מיי' פ"ז מהל' שכנים הל' יג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף יז:

יג ג ד מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יב סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנב [וברב אלפס פרק בני העיר דף רסה]:

יד ה ו מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יא סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף א:

טו ז מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה יב סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנב [וברב אלפס פרק בני העיר דף רסה]:

תורה אור השלם

נ שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו

רבינו גרשום

איתא להא ואית' להא. דהא בין בבנין בין בשנים היה גדול: כי קאי נמי תלתין אמה בעובי אמה בבית ראשון משום דהתקרה והמעזיבה מונחת עליו וסומכתו שלא יפול הא לאו הכי לא קאי אפי' בתלתין: ונעבד כמה דאפשר. לעמוד בגובה בבנין כותל ומכאן ולמעלה עד התקרה ליעבד פרוכת: אי כוליה בפרוכת. ממשכן [כדכתיב] והבדילה הפרוכת וגו': הן וסידן. כלומר הא דתנינן בגויל זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים תני מקום אבנים בהדי סיד שמסידו מבחוץ צריך ג' טפחים (ודאי לא הכי) [דליכא הכא] ו' טפחים שלימות דבצר שיעור מקום הסיד או הן בלא סידן כלומר דלמקום גויל גרידא בעי למיתן זה ג' טפחים וזה ג' טפחים חוץ ממקום הסיד: דאי סיד הן בלא סידן. ו' טפחים (ולמקום) [ולעולם] בעי למיתב תרוייהו א"כ ניתנייהו לשיעורא דסיד ולימא הכי זה נותן ג' טפחים ומשהו למקום הסיד והשני כמו כן וכן בכולהו אלא מדלא תני הכי ש"מ מקום הגויל ומקום הסיד לא הוי אלא ו' טפחים (אלא) [לא] לעולם אימא לך הן ולא סידן ואי אמרת אמאי לא תני שיעורא דסיד כיון דלא הוי טפח לא חשיב למתנייה: התם חזי לאצטרופי. ב' חצאי טפח לטפח אבל מקום הסיד לא חזי לאצטרופי לשום חשבון: קורה שאמרו. לגבי מבוי מדתני לבינה של ג' טפחים מכלל דג' טפחים שלימות הוי כל לבינה וש"מ דלמקום לבינה בעינן ג' טפחים שלימות לבד ממקום הסיד וה"ה לגויל וכפים וגזית: (מיהו) [ודחיה דמהא] לא תידוק דמקום לבינה ג' טפחים שלימות דאותן טפחים א) דתני גבי לבינות מבוי גדולים טפח בגודל אבל מתני' בטפחים בינונים הן ומש"ה הן וסידן ג' טפחים: משום פשיעותא. דדלמא מטריד בשאר מילי ולא בני ליה: משום לצלויי. דלא הוה להו דוכתא לצלויי עד שיעסוק בבנין: סתרו ובנו בי קייטא בסיתווא. שמעתי [דשתי] בתי כנסיות היו להם באחד היו מתפללין בימות הגשמים

מסורת הש"ס

א) ערכין יג. ב) מגילה כו. ג) נ"א דוכתא לצלויי. רשב"א, ד) נ"א מלתא דמצוה ויהבי. רש"ל, ה) [ערכין י.], ו) [שם], ז) קידושין ע., ח) [יבמות מז:], ט) נ"ל אמרינן, [מגילה כח.]. ר"ם מדפסי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומעזיבה קאי בלא תקרה ומעזיבה לא קאי כצ"ל ותיבת הוה נמחק ב' פעמים: (ב) שם לא תני והא קתני בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה התם חזי לאצטרופי: (ג) שם כי קייטא בסיתווא וסתרי ובנו כי סיתווא: (ד) שם יומא חד שמעיה לבת קלא דאמר כצ"ל ותיבת ההוא גברא נמחק: (ה) שם ורמת קלא:

לעזי רש"י

קיברונ"ש. קורות (גג).

מוסף רש"י

רחבה כדי לקבל אריח. שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין (עירובין יג:). והאריח חצי לבינה של ג' טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב (שם). משום פשיעותא. שמא יפשע דהשתא לא יבנה אחר (חגיגה כו:). כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא. שכל זרעו הרגם הורדוס ועבד היה ומלך תחתיהן וקרא בניו על שם בית חשמונאי, ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב, דמוזהרים הם להסיא כותים לעבדים והוו להו כולהו עבדים (קדושין ע:).

רבינו גרשום (המשך)

ובאחד בימות החמה אותו של ימות החמה היו מתקנין אותו בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה כדי שיהא להם מקום תפלה בכל שעה: גבו זוזי. מציבורא לצורך בית הכנסת: ומחתי. ומונחין הן במקום אחד [מי] אמרינן הואיל והמעות גבויין לא פשעי ומצי למיסתריה או דלמא ניחוש דלמא יהבינהו למצוה אחריתי. אם תמצא לומר דהמעות יתנו לפדיון שבוים. הדרי הודרי. מתוקנים הויין שריגי ליבני שמתוקנין וערוכין הלבינים ומחתי כשורי ומונחין הקורות והכל [שקנו] להתחיל הבנין מאי יכול לסתור הישן קודם שיתחילו החדש או לאו: אי הכי דאמרת איכא למיחש אפי' כי מיבני האי לא ליסתור אחרינא דאיכא למיחש דמתרמי להו פדיון שבוים ומזבני ליה ואיכא פשיעותא ומשני דירתא דאינשא לא מזבן כ"ש בית הכנסת הואיל ומתוקן הוא וליכא למיחש: ולא אמרן דלא לסתור עד דבני אחרינא אלא דלא חזו ביה תיוהא רעוע או סדק אבל חזו ביה תיוהא סתר לאלתר: ועיילה לפורייה להתם. כדי שיהיו הגשמים יורדין ומנטפין עליו והוא ימהר במלאכת בהכ"נ יותר: שפיכי. מרזבין: אי הכי דלא ליסתור עד דבני אחרינא. בבא בן בוטא היכי אסביה עצה כו'. מלכא שאני דכיון דאמר למיבנייה לא הדר ביה וליכא למיחש לפשיעות': כאותה תינוקת. דבית חשמונאי:

א) [ונראה דצ"ל דאותן לבינות דקתני גבי תנו לבינות גדולות של ג"ט אבל מתני' כלבינות בינונים הן וכו'].